

# Inhoud

Inleiding – Schrijven voor alledag 7

WEEK 1	Begin hier (of hier) 11
WEEK 2	Schrijven is kijken: observeren is te leren 19
WEEK 3	Poëzie: vind het juiste woord 25
WEEK 4	Ideeën voor verhalen verzinnen 31
WEEK 5	Alle macht aan de verbeelding 38
WEEK 6	Kies je prozagenre 43
WEEK 7	Sonnetten schrijven 49
WEEK 8	Columns schrijven 56
WEEK 9	Woorden als inspiratiebron 64
WEEK 10	Vragen stellen is meer dan antwoorden zoeken 70
WEEK 11	Laat het beeld zingen 78
WEEK 12	Personages: helden van taal 84
WEEK 13	Lijstjes maken: leeg je hoofd, vul je verhaal 92
WEEK 14	Ultrakorte verhalen: van een zin tot een pagina 97
WEEK 15	Haiku's: het Japanse puntgedicht 104
WEEK 16	Autobiografisch schrijven: het leven in een verhaal 112
WEEK 17	Schrijven in beeld 120
WEEK 18	Redeneren is te leren: logica in schrijven 128
WEEK 19	Klank en melodie voor de mooiste poëzie 136
WEEK 20	Het conflict: intrige en crisis in het verhaal 143
WEEK 21	Onderzoek en research: spitten in archieven 151
WEEK 22	Het korte verhaal: een flintertje van het leven 157
WEEK 23	Het vrije vers: poëzie zonder regels 164
WEEK 24	Recensies: de kritische bespreking 172

WEEK 25	Zintuiglijk schrijven: breng leven in je scènes	180
WEEK 26	Op zoek naar je centrale idee	188
WEEK 27	Maak het abstracte concreet	196
WEEK 28	De monoloog: geef het woord aan je personage	203
WEEK 29	Het magische voorwerp: zet je verhaal in beweging	211
WEEK 30	Kinderboeken en -verhalen: schrijven voor jonge lezers	217
WEEK 31	Het vrije vers: dichten zonder – veel – regels	225
WEEK 32	Pamfletten en manifesten: ik klaag aan!	234
WEEK 33	Spanning in verhalen	240
WEEK 34	Inperken en uitvergroten	247
WEEK 35	Metaforen: het een voor het ander	254
WEEK 36	Perspectief: wie vertelt het verhaal	262
WEEK 37	Wees dramatisch: verhoog de intensiteit van je verhaal	270
WEEK 38	Romans, het aangrijpende verhaal van het individu	277
WEEK 39	Prozagedicht: poëzie zonder afbrekingen	284
WEEK 40	Essays schrijven – het literaire zelfonderzoek	292
WEEK 41	Leer je eigen werk lezen	300
WEEK 42	Structuur en vorm gebruiken	307
WEEK 43	Metrum en ritme in gedichten	315
WEEK 44	Ruimte in verhalen	326
WEEK 45	De tweede ronde – versiefeest	334
WEEK 46	Thrillers: ultraspannende boeken	340
WEEK 47	Flarf: anti-poëzie met knip-en-plakwerk	347
WEEK 48	Reisverhalen: vertellingen uit den vreemde	354
WEEK 49	Sprookjes en andere fantasyverhalen	361
WEEK 50	Liedjes: gezongen tekst is meer dan poëzie	369
WEEK 51	Brieven: makkelijk te schrijven, overal inzetbaar	377
WEEK 52	De puntjes op de i	384

Gebruikte bronnen 392

# Inleiding

SCHRIJVEN VOOR ALLEDAG

In dit boek staan 365 oefeningen, voor elke dag van het jaar een. Deze oefeningen worden begeleid door schrijftips, ideeën en inzichten. Aan de inhoudsopgave is te zien dat alle literaire genres en technieken aan bod komen: van gedichten tot essays, van verhalen tot columns. Wie op zoek is naar zijn eigen genre, of een bepaalde techniek, kan dus via de inhoudsopgave zijn eigen weg vinden in het materiaal. Poëzie­liefhebbers kunnen op deze manier niet alleen in hoofdstuk 3, 7, 15, 19, 23, 31, 39, 43 en 47 hun ideeën en technieken oefenen, maar ook in de wat algemenere ‘technische’ hoofdstukken als 2 (‘Schrijven is kijken: observeren is te leren’), 9 (‘Woorden als inspiratiebron’), maar ook 17 (‘Schrijven in beeld’) en 25 (‘Zintuiglijk schrijven: breng leven in je scènes’). Op dezelfde manier kunnen verhalen- en romanschrijvers, columnisten en essayisten, vertellers en kinderboek­aniers, stripschrijvers en toneelmakers hun eigen weg door het materiaal zoeken. Een heel jaar schrijven kan zo op eigen wijze ingevuld worden.

Tien jaar lang was ik hoofdredacteur van *Schrijven Magazine* en telkens weer werd me door buitenstaanders de onmogelijke vraag gesteld of je schrijven kunt leren. ‘Natuurlijk,’ antwoordde ik soms ironisch. ‘Daar zijn de lessen in groep 3 toch voor?’

Het wonderlijke aan die verbeterde vraag over of je schrijven kunt leren, is dat hij zo hardnekkig is. Geen enkele schrijfdocent heeft ooit beweerd dat het schrijven van gedichten, verhalen, romans, nouvelles, essays, biografieën, kinderboeken, filmscenario’s

te leren is. Hoogstens kun je ambitieuze beginnende studenten een eindje op weg helpen. Door ze op voorbeelden te wijzen. Door ze bepaalde technieken voor te houden. Door ze op problemen in hun teksten te wijzen, al dan niet samen met de andere studenten. Door ze te stimuleren, te activeren en hun talent te eren.

In dit boek heb ik veel van die inzichten, ideeën en technieken verzameld, in de vorm van schrijfoefeningen. Een deel ervan begon zijn leven in *Schrijven Magazine* of op *Schrijven Online* en werd vervolgens aangevuld en opgelapt met nieuwe inzichten, voorbeelden en technieken. Een ander deel haalde ik uit de ruim twee meter boekenplank die ik in de loop der jaren heb verzameld over het onderwerp creatief schrijven. Maar het grootste deel van deze oefeningen komt uit de praktijk. Als schrijfdocent heb ik jarenlang oefeningen bedacht, opgeschreven en uitgewerkt. Bovendien schrijf ik vaak oefeningen op als ik een roman, gedicht, essay of levensverhaal lees. Zo is de stapel oefeningen in de loop der jaren gegroeid. Zozeer dat het me goed leek om – ter afscheid van mijn bestaan als creatief schrijfdocent – ze te bundelen en te vervolmaken, voor zover dat kon.

Sommige cursisten, studenten en docenten zullen delen van oefeningen herkennen. Schrijfoefeningen zijn een soort gezonken cultuurgoed: het is lang niet altijd duidelijk wie welke oefening heeft bedacht. Arie van den Berg, mijn mentor bij de Schrijversvakschool in Amsterdam, vertelde altijd over een poëzieoefening waarbij je vanuit je schoenen een gedicht schreef. Later kwam ik die oefening in vele gedaanten tegen, onder andere in een geschreven workshop van de Vlaamse dichter en schrijver Erik Vanhee. Van wie is die oefening? Van ons allemaal, vind ik. Samen staan we op elkaars schouders, en samen proberen we mensen bij hun schrijfwensen te begeleiden. Het auteurschap van schrijfoefeningen is niet of nauwelijks meer te achterhalen. En dat is misschien maar goed ook.

Prozagedichten, reisverhalen, beeldromans, stadsnovelles, foto-essays, familiebiografieën, *young adult*-boeken, filmscenario's:

als schrijver heb je een enorme waaier aan mogelijkheden. Toch hechten de meeste auteurs zich snel aan één genre. Een romanschrijver maakt nog wel eens een uitstapje naar nouvelles en korte verhalen, maar een dichter die ineens een biografie gaat schrijven, of een reisverhalenauteur die zich aan een kinderboek waagt, komt maar zelden voor.

En dat is jammer, vind ik. Want er zijn nog zoveel andere interessante genres en subgenres. Als poëzie-, essay- of romanschrijver mis je heel veel als je niet af en toe een stap maakt in andere richtingen. Van de essayistiek leer je observeren, beschouwen, ideeën ontwikkelen, argumenten hanteren. Van de poëzie krijg je de fijnzinnigheid van taal en ritme mee, en het oproepen van verrassende beelden. En heb je ooit een biografie geschreven, dan weet je wat het is om in een ander leven te wroeten, geduld te hebben en zeer, zeer nauwgezette research te plegen. Elk genre biedt je lessen en levens.

Vandaar de opzet van dit boek. Naast de oefeningen in de drie grote genres (poëzie, proza, literaire non-fictie) staan er ook oefeningen met algemene technieken, en typische genretechnieken in. Op deze manier kunnen we van dichters leren hoe beeldspraak werkt, van essayisten hoe je goed onderzoek doet, en van romanschrijvers hoe je personages oproept. Elk genre kan ons iets leren.

### **Maak van elke dag een schrijfdag**

De opzet van dit boek is tamelijk duidelijk. Voor elke dag van het jaar is er een oefening. Elke week staat in het teken van een genre of een techniek, met op elke laatste dag van de week een oefening voor jeugdige schrijvers.

Het idee achter dit boek is dat schrijven iets is wat je eigenlijk elke dag zou moeten doen. ‘Schrijver ben je niet die paar uur dat je achter je schrijfmachine zit,’ zei Truman Capote ooit. ‘Schrijver ben je ook als je ’s ochtends wakker wordt, ’s middags in de taxi zit en ’s avonds in de bar rondhangt. Het houdt nooit op.’

Het houdt ook nooit op, weten bekende schrijvers maar al te

goed. Die rare conversatie bij de kassa van de Albert Heijn? Othouden! Die inval als je naar je werk fietst. Stoppen, noteren!

Schrijven is niet te leren. Schrijven kun je al. Nu nog het geduld en de aandacht om die verborgen werelden, gedachten en woorden naar boven te halen.

Amsterdam, augustus 2011

*Louis Stiller*

PS In de rest van dit boek gebruik ik 'hij' als ik het over de schrijver of het personage heb, omdat dit nu eenmaal mannelijke/onzijdige woorden zijn. Uiteraard kan voor elke 'hij' ook een 'zij' gelezen worden.

## WEEK 1

# *Begin hier (of hier)*

Hoe begin je met schrijven? Door gewoon te beginnen. En vol te houden. Verder schrijven en fijnslippen. Maar het belangrijkste is: goed beginnen. Greep krijgen op de vorm.

### DAG 1

#### **Schrijven is zelf doen**

Om een weide te maken heb je nodig een klaver en één bij,  
Eén klaver, en een bij,  
En dromerij.  
Dromerij alleen kan ook,  
Bij weinig bij.

Bovenstaande regels schreef de Amerikaanse dichteres Emily Dickinson in 'To make a prairie' (1855). Voor schrijven geldt zo'n beetje hetzelfde devies: een beetje dromerij is voldoende.

'Het fijne van schrijven is dat je er bijna niks voor nodig hebt,' zei dichteres Esther Jansma ooit. Een pen of potlood, een stuk papier en wat verbeelding: meer heb je niet nodig. Zelfs pen en papier kun je weglaten, als je een beetje kunt onthouden.

Zo makkelijk is schrijven. Op vrijwel alle andere kunst- en vakgebieden heb je machines en materialen nodig (tegenwoordig moet er vaak een computer aan te pas komen), maar dat is allemaal niet nodig bij het schrijven van gedichten, verhalen, toneelstukken, essays, filmscripts, romans en stripsscenario's. Natuurlijk, met een notebook gaat het een stuk makkelijker, dat schrijven,

maar het hóéft niet. Dromerij alleen kan ook, als je geen notebook hebt.

Schrijvers zijn dan ook een soort dinosauriërs. Personages, zinnen, dialogen, metaforen, scènes kun je immers niet automatiseren. We moeten het allemaal zelf doen. Het gedoe met pen en verbeelding, synopsis en scènes, schrijven en schrappen is en blijft nu eenmaal van alle tijden.

Is dat erg? Welnee, dat is juist fijn. Omdat we alles zelf moeten doen, blijft elke zin, elke verhaallijn en elke monoloog uniek. Van elk stukje tekst is ons eigen handwerk altijd af te lezen. ‘Schrijven is simpel,’ schreef de Amerikaanse toneelschrijver Gene Fowler ooit. ‘Het enige wat je hoeft te doen is naar een blanco vel papier staren totdat er druppels bloed op je voorhoofd verschijnen.’

**OEFENING** Richt een schrijfplek in: een plek waar je niet gestoord kunt worden. Als je geen eigen schrijfkamer hebt, maak dan afspraken met gezins- en huisgenoten. Vertel ze wanneer je waar wilt schrijven en dat je op geen enkele manier gestoord mag worden. Heb je wél een eigen plek, maak dan nogmaals duidelijk aan iedereen dat men je ab-so-luut niet mag storen – behalve voor noodgevallen. Maak ook duidelijk wát die noodgevallen zijn.

Richt vervolgens je schrijfplek zo in, dat je niet wordt afgeleid tijdens het schrijven. Zorg dat andere projecten uit het zicht zijn, leg je werkmappen in een kast, berg de administratie op, haal de vakantiefoto’s weg. Zorg dat je alles aan boord hebt om te kunnen schrijven. Notitieboekjes, prikbord, pennen, thermoskannen koffie en thee.

DAG 2

## **Schrijven is geconcentreerd nietsdoen**

Als je een eigen plek hebt ingericht is het eenvoudig: zitten en wachten tot de ideeën boven komen. Is het zo makkelijk? Ja en nee. Schrijvers als de Amerikaanse Thomas McGuane doen niet veel



anders. 'Ik ga elke dag op dezelfde tijd naar mijn schrijfplek,' zei McGuane in een interview. 'Daar blijf ik tot een uur of vier 's middags. Ik leg mezelf niet op om meteen te schrijven. Het enige wat ik met mezelf afspreek is dat ik niets anders mag doen.'

Schrijven is jezelf afzonderen. De wereld even buitensluiten om de binnenwereld te openen. 'Wat een schrijver goed kan, is vluchten,' vertelde Arthur Japin in *Schrijven Magazine*. 'Zijn werk vereist soms een eigenaardige geestestoestand. Die heeft niets met concentratie te maken, eerder met de afwezigheid daarvan. Niet proberen iets helder te zien, maar juist nergens op focussen om in de waas die dan ontstaat bij toeval een patroon te ontdekken.'

**OEFENING** Probeer de methode van McGuane uit. Ga op je schrijfplek zitten en neem jezelf voor om het komende uur niets anders te doen dan te schrijven. Je hoeft niets te schrijven, niets is verplicht, je mag alleen niets anders doen. Houd pen en papier in de aanslag en noteer als je iets te binnen schiet wat lijkt op het begin van een verhaal, een gedicht, een toneelstuk of een column. Dat kan van alles zijn: een personage, een beeld, een gedachte, een herinnering, een vreemd woord, een zin die ineens opdoemt, een gevoel dat in je opwelt. Alles is welkom. Alles kan immers ook weer met een handbeweging in de prullenbak belanden.

### DAG 3

## Schrijven is doorzetten

Kan iedereen schrijven? Heb je er een diploma voor nodig van een Schrijversvakschool of een soortgelijke schrijfopleiding? En moet je er een speciale achtergrond of geestesgesteldheid voor hebben? Ja en nee, ook nu weer. Ja, iedereen kan schrijven want iedereen heeft rond zijn achtste levensjaar het alfabet geleerd, en letters, woorden en zinnen leren schrijven. Iedereen weet hoe een woordenboek werkt en hoe je iets kunt opzoeken op internet. Bovendien hebben we fantasie: we kunnen beelden, ideeën en per-

sonages bedenken en de meesten van ons beschikken over enig doorzettingsvermogen.

Is dat voldoende? Schrijver Jan Brokken denkt van niet. ‘Ik denk dat je iedereen autorijden kunt leren. Met schrijven is het anders, daar moet je aanleg voor hebben, talent,’ zei hij in *Schrijven Magazine*. ‘En god, er komt nog zoveel meer bij kijken: verbeeldingskracht, helderheid van geest, persoonlijkheid, geldingsdrang, een bijzondere visie op het leven en de wereld, doorzettingsvermogen. Zelfs wanneer je dat allemaal hebt, moet je nog iets te vertellen hebben, een verhaal dat duizenden mensen willen lezen. Maar zo uniek is het schrijven nou ook weer niet: er zijn mensen die al deze factoren in zich verenigen.’

**OEFENING** Hoeveel heb je tot nu toe al geschreven? Wat waren de reacties op je teksten? Schrijf op wat anderen goed vonden aan je werk. Wat vond je zelf het prettigst om te schrijven? Wat waren de momenten dat het echt goed ging? Waarom was dit? Geef toe: schrijven is zwaar en lastig – in ieder geval op sommige momenten. Hoe kun je die momenten overwinnen? Denk terug aan momenten waarop je door wilskracht, ontspanning of koppigheid toch iets voor elkaar wist te krijgen. Hoe kun je die methode op het schrijven toepassen?

Schrijf vijf schrijfregels op die voor jou gelden. Hang ze boven je bureau.

DAG 4

### **Schrijven is ideeën genereren**

Iedere schrijver heeft zijn eigen motivatie en ambitie. De een wil zijn fantasie wel eens testen, een ander wil wereldberoemd worden. Een derde wil de verhalen uit zijn familie niet verloren laten gaan.

‘De aanleidingen om te beginnen met schrijven kunnen verschillen maar kennelijk bestaat er een diepe behoefte om verhalen